

музеїв, наявністю історичних об'єктів, серед яких унікальний Музей води, Чугуївський історико-культурний заповідник імені Іллі Рєпіна, церква Архангела Михаїла, Михайлівський храм, храм Володимирської Ікони Божої Матері, Церква Володимирівської ікони Богоматері, Приколотнянський музей Героя Радянського Союзу К.Ф.Ольшанського, Собор Казанської Ікони Божої Матері. Такі характеристики визначають склад четвертого кластеру як кластер з середнім рівнем туристичного потенціалу розвитку сільського зеленого туризму.

Слід зазначити, що за умови усунення негативної ознаки «Викиди шкідливих речовин» Зміївський район увійде до кластеру з найвищим рівнем туристичного потенціалу розвитку сільського зеленого туризму. Також процес зменшення шкідливих викидів у атмосферне повітря, зменшення площ під побутовими відходами призводитиме до підвищення рівня туристичного потенціалу розвитку сільського зеленого туризму.

Отже, проведений кластерний аналіз районів Харківської області дозволив оцінити туристичний потенціал розвитку сільського зеленого туризму. Було виділено п'ять груп, які мають відмінні характеристики для кожного показника як для показників позитивного впливу на розвиток даного виду туризму так і негативних. Отримані результати допоможуть розробити стратегію розвитку сільського зеленого туризму в Харківській області, для вирішення проблем кожної з груп.

- 1.Проект Закону «Про сільський та сільський зелений туризм» від від 16.11.2004 р № 2179 // Відомості Верховної Ради України № 243.
- 2.Стратегії сталого розвитку Харківської області до 2020 року. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www-rada.univer.kharkov.ua/files/strategy.pdf>.
- 3.Харківська обласна державна адміністрація / Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kharkivoda.gov.ua/>.
- 4.Харківське обласне управління лісного господарства / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.houlg.org.ua/wood8.html>.
- 5.Шевчук О.Є. Сільський зелений туризм як спосіб залучення безробітних до самозайнятості / О.Є. Шевчук // Економіка ринку праці та проблеми зайнятості – 2011. – № 4. – С. 14 – 16.
- 6.Загоруйко Н. Г. Прикладные методы анализа данных и знаний. – Новосибирск. – Изд-во Ин-та математики, 1999. – 270 с.

УДК 911.3

Єрмаков В.В.

ТЕРИТОРІАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ (НА ПРИКЛАДІ НИЗОВИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ РАЙОНІВ)

У статті розглядаються територіальні аспекти розвитку сільського зеленого туризму на прикладі низових адміністративних районів Полтавської області, визначається відповідний методичний інструментарій дослідження.

Ключові слова: сільський зелений туризм, низові адміністративні райони, Полтавська область.

В статье рассматриваются территориальные аспекты развития сельского зеленого туризма на примере низовых административных районов Полтавской области, определяется соответствующий методический инструментарий исследования.

Ключевые слова: сельский зеленый туризм, низовые административные районы, Полтавская область.

The article deals with the territorial aspects of rural tourism on the example of grassroots administrative districts of Poltava region was determined by the appropriate methodological tools of research.

Key words: rural green tourism, grassroots administrative district, Poltava region.

Вступ. Структурна трансформація економіки України, пошуки більш досконалих моделей загальнодержавного та регіонального розвитку передбачають включення рекреаційної сфери до складу суспільно-географічних комплексів територій різних ієрархічних рівнів управління як повноцінного та перспективного виду господарської діяльності. З економічної точки зору рекреаційна діяльність сприяє прискоренню господарського розвитку територій, розширює сферу прикладання праці, забезпечуючи створення нових робочих місць. Це, на нашу думку, відповідає основним критеріям оптимізації економічного розвитку у формі регіоналізації та здійсненню принципу екологізації економічного розвитку, де туризм і рекреація (особливо сільський «зелений» туризм) виступають як екологічно сприятливі сектори економіки. Особливо це стосується регіонів, де рекреаційна галузь загалом та сільський зелений туризм зокрема, набули поки що тільки осередкового характеру розвитку, хоча природно-ресурсний потенціал території дозволяє значно розширити рекреаційне господарство. До таких перспективних регіонів відноситься і Полтавська область, де окрім вже використовуваних передумов розвитку оздоровчо-лікувальної рекреації, маєтся достатній потенціал для розвитку інших видів рекреаційно-туристської діяльності (екологічного, пізнавального, сільського зеленого та ін.). Цим зумовлюється *актуальність* даних питань.

Аналіз попередніх досліджень. За останні роки вийшло чимало праць з економіки та географії туризму і рекреації України і окремих її областей. Значний доробок здійснено у питаннях розробки теоретико-методологічних засад вивчення ринку туристичних послуг, туристично-рекреаційного районування території України, умов розвитку туризму в окремих регіонах держави [2;4;7;8;10;15;16].

На цьому фоні поступово зростає інтерес до питань ефективного розвитку і територіальної організації сільського зеленого туризму. З'являються праці, де розкривається стан розвитку сільського туризму у таких традиційно розвинених туристсько-рекреаційних регіонах України, як Карпати та Крим, аналізується зарубіжний досвід організації обслуговування у сільських садибах [1;5;9;11;13]. Проте потребують подальшого дослідження питання потенціалу розвитку сільського зеленого туризму інших регіонів України, у тому числі на рівні низових

адміністративних районів, а також районування для потреб розвитку даної галузі.

Метою даної статті є аналіз територіальних аспектів розвитку сільського зеленого туризму на прикладі низових адміністративних районів Полтавської області та визначення методичного інструментарію для даного етапу дослідження.

Виклад основного матеріалу. Полтавська область має всі необхідні природні та соціокультурні передумови для розвитку сільського зеленого туризму. Сільський туризм може стати одним з ефективних засобів одержання прибутків для населення області, стимулювання ринкових відносин, активного впливу на розвиток суміжних галузей економіки, зайнятості населення в умовах дефіциту робочих місць на селі, поліпшення роботи по охороні пам'яток історії, підвищення культурного рівня жителів, раціонального використання туристських ресурсів сільських територій і територій малих населених пунктів та регулювання відносин, пов'язаних з організацією і здійсненням сільського туризму в Україні.

Розвиток системи сільського зеленого туризму в певному регіоні в умовах ринкових відносин передбачає комплексний підхід до цього питання з урахуванням потенціальних можливостей у даній галузі господарської діяльності в контексті стану відповідного сегменту ринку послуг [3;12;17;19].

Сучасний рівень розвитку сільського зеленого туризму на території Полтавської області у порівнянні із загальними можливостями регіону свідчить про істотний галузевий потенціал, використання якого має переважно осередковий характер і по суті знаходиться на початкових етапах освоєння. В якості подальших пріоритетних напрямків розвитку даної галузі рекреаційних послуг необхідно визначити основні змістовні характеристики та параметри об'єктів сільського зеленого туризму, індустріального, ресурсного, науково-методичного та кадрового забезпечення в рамках створення системної (кластерної) організації галузі на районному та регіональному рівнях. У цьому відношенні галузь сільського зеленого туризму повинна стати складовою частиною у загальній перспективній моделі рекреаційного використання території.

Наявність недостатньо освоєних, але перспективних регіонів для розвитку сільського туризму визначає характер і зміст науково-методичних підходів до аналізу питань їх подальшого розвитку. Вибір дослідницьких методик у даному разі відображає початкові етапи наукових досліджень, які полягають у зборі необхідної інформаційної бази та первинної її інтерпретації (аналіз літературних джерел, польові дослідження об'єктів та маршрутів, соціологічні методи отримання інформації).

На етапі первинних досліджень потенціалу розвитку сільського зеленого туризму в регіоні наукова програма повинна включати в себе ряд методів первинного збору даних на місцевості (особливо у разі недостатності статистичної інформації), зокрема, метод анкетування як

частина сукупності методів опитування [14]. Ефективність даного методу на цих стадіях досліджень може бути достатньо високою, а отримані результати мати досить надійну інтерпретаційну основу.

Конкретний алгоритм анкетних досліджень включає вибір ключового району, перспективного з точки зору динамічного розвитку сільського зеленого туризму, окреслення його зовнішніх меж, проведення анкетування домогосподарств основних населених пунктів у межах визначеної територіальної одиниці з подальшою обробкою отриманої інформації відповідно до переліку дослідницьких завдань. У ряді випадків даний метод може бути головним в умовах відсутності потрібного кола інформації, або ж істотно доповнювати та уточнювати статистичну інформацію [6, с.31-34].

Особливо це стосується дослідження таких аспектів проблеми, як оцінка рекреаційної місткості району для потреб розвитку зеленого туризму, загальних обсягів пропозицій різних видів послуг, їхньої якості та цінової складової цих послуг, що сприятиме отриманню максимально точної інформації для оцінки попиту та пропозиції на даному сегменті ринку і дасть можливість створити надійну науково-інформаційну базу для досягнення мети раціональної організації і ефективного управління індустрією сільського зеленого туризму в регіоні.

Нами напрацьований певний позитивний досвід розробки розширеної та адаптованої для потреб дослідження сільського зеленого туризму анкети і практичної її апробації на місцях. Комплекс питань, на які було запропоновано дати відповідь респондентам, стосувався можливостей розміщення відпочиваючих, рівня комфортності та оплати житла, характеру харчування, різноманіття додаткових розважальних послуг, а також можливостей залучення домогосподарств у сферу туристичного бізнесу та надання необхідної інформаційно-консультативної підтримки [6, с.33].

Отримані нами початкові результати дали підстави позитивно оцінити ефективність даного методу у конкретних умовах та визнати доцільним цілеспрямоване його використання для визначення пріоритетних територій і ареалів сільського зеленого туризму. Даний метод є складовою науково-методичного інструментарію досліджень і повинен зайняти належне місце у структурі прикладної частини робіт в галузі сільського зеленого туризму на території Полтавської області.

Використовуючи зазначену вище групу методів первинного дослідження потенціальних районів розвитку сільського зеленого туризму, ми зробили спробу виділити перспективні ареали цього виду туризму на рівні окремих адміністративних районів Полтавської області. В якості об'єкту такого дослідження нами було обрано Великобагачанський район.

Великобагачанський район розташований у центральній частині Полтавської області, займаючи площу в 1 тис. км² з населенням понад 30 тис. чол. та 75 населеними пунктами. Через територію району протікає річка Псел, заплавні ділянки якої займають майже всю його центрально-східну смугу. Район знаходиться в межах природної зони лісостепу, на

південно-західних схилах Полтавської рівнини. Ґрунтовий покрив представлений переважно чорноземами. Ліси із сосни, берези, дубу, осики та вільхи разом із чагарниками займають 11,4 тис. га (12 % території району). Головними корисними копалинами є нафта і газ. Спеціалізація сільського господарства – землеробство зернового напрямку, вирощування технічних культур, тваринництво м'ясо-молочного напрямку. Загальна площа сільськогосподарських угідь складає 81,2 тис. га, в тому числі 66,3 тис. га становлять орні землі. У транспортному відношенні територію району перетинає автотраса Київ-Харків та Південна залізниця. Крім природних ландшафтів та агроландшафтів різного ступеня антропогенного перетворення на території району знаходяться також археологічні та культурно-історичні пам'ятки пізніших часів [18, с.105-106].

М'які кліматичні умови району, значна площа найбільш різноманітних (для лісостепової зони) ландшафтів заплавного типу, низка історичних пам'яток створюють у сукупності сприятливі передумови для розвитку туристсько-рекреаційної сфери на його території. Найсприятливіші для відпочинку заплавні частини району під рекреаційні цілі почали активно освоюватись ще кілька десятиліть тому у радянський період. Розвиток ринкових відносин, економічні проблеми виробничої сфери на селі, а також міжнародний досвід сприяли зверненню уваги на потенціал сільського «зеленого» туризму та активізації досліджень у даному напрямку.

Аналіз передумов розвитку туристсько-рекреаційної діяльності у Полтавській області дозволяють віднести значний відсоток території Великобагачанського району до зон із сприятливими можливостями для даної галузі в цілому. Відповідно до цього, наступним етапом роботи повинно стати комплексне рекреаційно-географічне дослідження території окремих адміністративних районів області з метою рекреаційного районування і, зокрема, відпрацювання теоретичних і прикладних аспектів цього виду районування стосовно сільського «зеленого» туризму. У зв'язку з цим слід підкреслити потенціальні можливості розвитку багатьох видів туризму в межах певного комплексного ареалу, створення виробничо-рекреаційно-управлінських об'єднань кластерного типу. Все це зумовлює комплексний характер критеріїв районування та внутрішньої функціонально-галузевої структури виділених районів.

За результатами аналізу існуючої туристсько-рекреаційної інфраструктури, природних, економічних та соціальних груп чинників розвитку даної сфери діяльності на території Великобагачанського району нами було виділено кілька туристсько-рекреаційних зон двох типів: функціонуючих та перспективних.

Серед функціонуючих туристсько-рекреаційних зон на території району потрібно виділити перш за все великий ареал вздовж річки Псел від селища міського типу Велика Багачка до сел Красногорівка та Білоцерківка. Тут надаються послуги кінного, водного, велосипедного, лікувально-оздоровчого, сільського «зеленого», культурно-пізнавального і

частково мисливського туризму. До цього макроареалу з північного заходу прилягає ареал діючих туристських послуг у сфері любительського рибальства (ставкові господарства в районі сел Кротовщина та Лукаші). З північного сходу від зазначеного ареалу виділяється інший мікроареал в районі села Мала Решетилівка. В його межах надаються послуги мисливства на базі великих площ заплавлених лісових масивів.

Серед перспективних зон розвитку туристської діяльності в межах Великобагачанського району слід відмітити наступні: а) ареал вздовж річки Псла від селища міського типу Велика Багачка до села Устивиця вгору за течією (потенціал розвитку кінного, водного, сільського зеленого туризму та рибальства); б) ареал вздовж річки Псла нижче за течією від вже функціонуючого макроареалу (від села Білоцерківка до села Сухорабівка з потенціалом розвитку водного, культурно-пізнавального, сільського «зеленого» туризму, мисливства та рибальства); в) ареал в районі села Матяшівка на північному сході району (потенціал розвитку мисливства, рибальства, сільського відпочинку); г) ареал в районі села Михайлівка у північній частині району (потенціал розвитку рибальства, сільського відпочинку, велосипедного та культурно-пізнавального туризму); д) два мікроареали у західній частині району – села Балюки, Семенівка, Чапаєвка (сільський відпочинок, ставкове рибальство), а також ареал в районі села Радивонівка (аналогічні з попереднім мікроареалом види відпочинку). Крім того, за межами функціонуючих та перспективних зон туризму і рекреації намічено додаткові «наскрізні» велосипедні, пішохідні та кінні маршрути.

Висновки. Отже, територія Великобагачанського району (як і багатьох інших низових адміністративних районів Полтавської області) є потенційно перспективною щодо розвитку сільського зеленого туризму. Особливо це стосується районів, які розташовані в межах річкових заплавлених лісостепової зони з максимальним різноманіттям природних ландшафтів. Тому в подальшому необхідно проводити поглиблені тематичні дослідження щодо оцінки умов розвитку окремих видів туризму на території низових адміністративних районів, у тому числі в комплексі із наданням послуг сільського відпочинку, уточнення меж виділених ареалів, розробки рекомендацій по залученню інвестицій та маркетингово-рекламної діяльності.

1. Андрущак В. І. та ін. Сільський зелений туризм на Буковині/Андрущак В.І., Приказка В.М., Слюсаренко А.О. // Туризм у ХХІ столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. - К.: Знання України, 2002. - С. 472-476.
2. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування/О.О. Бейдик. - К.: Київ, ун-т, 2001. - 395 с.
3. Відпочинок у селах Полтавщини (поради організаторам відпочинку та власникам садиб) / Авт. та упоряд. Оніщук Л.М., Патенко Л.М., Март'янова Л.В. – Полтава, 2004. – 43 с.
4. Горішевський П. В. та ін. Сільський зелений туризм: організація гостинності на

- селі: Підручник/Горішевський П.В., Васильєв В.П., Зінько Ю.В. - Івано-Франківськ: Місто-Н, 2003. - 158 с.
5. Гринів Л. Розвиток рекреаційного підприємництва в Українських Карпатах/Л. Гринів, В. Мацола // Проблеми регіональної політики: Зб. наук. праць / Ін-т регіональних досліджень. - Л., 1995. - С. 109-118.
6. Єрмаков В.В. Спеціальне анкетування у системі дослідження потенціалу сільського зеленого туризму регіону/В.В. Єрмаков, Г.А. Матюшко // «Соціально-економічні проблеми розвитку в умовах трансформаційного суспільства», Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Полтава: ПІЕМ «Світоч», 2006. – С. 31-34.
7. Зіемеле Астана. Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Україні/Зіемеле Астана//Туризм сільський зелений. - 2004. - № 1. - С. 8-13.
8. Зінько М., Кінаш Г., Дідик Я. та ін. Ще раз про сільський туризм, агротуризм, екотуризм і зелений туризм // Туризм сільський зелений (спецвипуск) - 2002. - № 2. - С. 2-7.
9. Зінько Ю.В. Організаційно-господарські аспекти розвитку сільського туризму в Карпатському регіоні/Ю.В. Зінько // Аграрний екологічний туризм в країнах Центральної та Східної Європи: Матеріали I міжнар. наук.-практ. семінару (м. Стрий, 2004 р.). - Стрий, 2004. - С. 38-43.
10. Косенко В. М. Трансформація організаційної структури функціонування сільського зеленого туризму/ В.М. Косенко // Матеріали конференції «Відпочинок в сільській місцевості в Україні в ХХІ столітті: проблеми та перспективи». - Переяслав-Хмельницький, 2000. - С. 30-32.
11. Котлінський В. Роль агротуризму як фактора суспільно-економічного розвитку сільських районів Польщі/В. Котлінський // Економіка: проблеми теорії та практики: Збір. наук. праць. — Дніпропетровськ: ДНУ, 2002. - Вип. 146. - С. 23—29.
12. Концепція розвитку туристичної та курортно-рекреаційної сфери Полтавської області. – Полтава, Управління з питань фізичної культури, спорту і туризму Полтавської облдержадміністрації, 2005. – 19 с.
13. Лаврук М. М. Перспективи і проблеми розвитку сільського туризму в етнографічному районі (на прикладі Гуцульщини)/М.М. Лаврук // Матеріали конференції «Відпочинок у сільській місцевості в Україні в ХХІ столітті: проблеми та перспективи». - Переяслав-Хмельницький, 2000. - С. 40-43.
14. Лукашевич М.П. Соціологія. Загальний курс. Підручник/М.П. Лукашевич, М.В. Туленков. – К.: Каравела, 2004. – 456 с.
15. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти)/О.О. Любіцева. - К.: Альтерпрес, 2002. - 436 с.
16. Мальська М. та ін. Основи туристичного бізнесу: Навчальний посібник/Мальська М, Худо В., Цибух В. - Л.: Вид. центр ЛНУ, 2003. - 295 с.
17. Перспективи розвитку туристичної індустрії Полтавської області та інших регіонів України / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Полтава: Інститут економіки та менеджменту «Світоч», 2005. – 109 с.
18. Полтавщина: Енциклопедичний довідник (За ред. А.В. Кудрицького). – К., УЕ, 1992. – 1024 с.
19. Полтавщина. Туристичний довідник. – Полтава, 2003. – 40 с.